

TURKISTON TARAQQIYPARVAR JADIDLAR FAOLIYATINI O'RGANISGDA O'QITISHNING ZAMONAVIY PEDAGOGIK USULLARIDAN FOYDALANISH

Usat universiteti magistr 2-bosqich
Rustamov. U.T

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Turkiston taraqqiyparvar jadidlarining faoliyatini o'rganishda zamonaviy pedagogik usullardan foydalanishning ahamiyati yoritilgan. Jadidlar merosi orqali o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tanqidiy yondashuv va milliy g'ururni shakllantirishning samarali yo'llari tahlil qilinadi. Shuningdek, interfaol metodlar, innovatsion texnologiyalar hamda tarixiy manbalarni integratsiyalash orqali ta'lim samaradorligini oshirish masalalari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Jadidlar, Turkiston, pedagogika, innovatsiya, interfaol metodlar, ta'lim samaradorligi, tarixiy meros, milliy g'urur, mustaqil fikrlash, zamonaviy texnologiyalar

Аннотация:

В статье рассматривается значение использования современных педагогических методов при изучении деятельности прогрессивных джадидов Туркестана. Анализируются эффективные способы формирования у учащихся независимого мышления, критического подхода и национальной гордости через наследие джадидов. Особое внимание уделено вопросам повышения эффективности образования посредством интерактивных методов, инновационных технологий и интеграции исторических источников.

Ключевые слова: джадиды, Туркестан, педагогика, инновации, интерактивные методы, эффективность обучения, историческое наследие, национальная гордость, независимое мышление, современные технологии

Abstract

This article highlights the importance of using modern pedagogical methods in studying the activities of the progressive Jadids of Turkestan. It analyzes effective ways of fostering independent thinking, critical approach, and national pride among students through the legacy of the Jadids. The paper also discusses enhancing educational efficiency by applying interactive methods, innovative technologies, and integrating historical sources.

Keywords: Jadids, Turkestan, pedagogy, innovation, interactive methods, educational efficiency, historical heritage, national pride, independent thinking, modern technologies

Kirish

Bugungi kunda ta'lim tizimida zamonaviy pedagogik usullar va innovatsion yondashuvlar keng qo'llanilmoqda. Bunday yondashuvlar o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tanqidiy tahlil qilish, yangicha g'oyalarga ochiqlik va milliy qadriyatlarga hurmat tuyg'usini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, Turkiston jadidlarining taraqqiyparvarlik faoliyatini o'rganish va uni zamonaviy ta'lim jarayoniga tatbiq etish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Jadidchilik harakati XIX asr oxiri va XX asr boshlarida millatni ma'rifatli qilish, ilg'or fikrlarni singdirish va zamonaviy bilimlarni xalq orasida targ'ib qilishga qaratilgan yirik ijtimoiy-siyosiy va madaniy hodisa bo'lgan. Jadidlar ta'lim-tarbiyaga yangicha yondashuv, yangi usul maktablarini tashkil etish, ilm-fan, adabiyot va matbuot orqali millatni uyg'otishdek ulkan tarixiy vazifani ado etganlar.

Ularning merosini o'rganish nafaqat tarixiy ahamiyatga ega, balki bugungi kunda o'quvchilarga milliy o'zlikni anglash, vatanparvarlik, ma'naviyat va ma'rifatni targ'ib etishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, interfaol metodlar, muammoli ta'lim, loyihaviy faoliyat va innovatsion texnologiyalar orqali jadidlar faoliyatini o'rgatish o'quv jarayonini yanada samarali, qiziqarli va maqsadli qilish imkonini beradi.

Shunday qilib, mazkur maqolada Turkiston taraqqiyparvar jadidlarining faoliyatini o'qitishda zamonaviy pedagogik yondashuvlardan foydalanish masalasi o'rganilib, ularning ta'lim-tarbiyaviy ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

Asosiy qism

Turkiston jadidchilik harakati XIX asr oxiri va XX asr boshlarida paydo bo'lgan, o'z davri uchun eng ilg'or, ma'rifatparvarlik va taraqqiyot g'oyalariga asoslangan harakat sifatida tarixda muhim o'rin egallaydi. Jadidlar faoliyati xalqning milliy ongini uyg'otish, ilm-fan va ma'rifatni yoyish, xalqni jaholat va qoloqlikdan chiqarib, dunyoviy bilimlar orqali yuksaltirishga qaratilgan edi. Ularning asosiy maqsadi millatni yangi davr talablariga mos holda tarbiyalash, ta'lim tizimini yangilash, maktablarda yangi usullarni joriy etish va buning orqali taraqqiy etgan mamlakatlar qatoriga kirishni ta'minlashdan iborat bo'lgan. Jadidlar o'z faoliyatida ta'lim-tarbiya masalasiga alohida e'tibor qaratganlari sababli bugungi kunda ularning tajribasini zamonaviy pedagogik yondashuvlar orqali o'rganish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Jadidchilik vakillari orasida Mahmudxo'ja Behbudiy, Munavvar qori Abdurashidxonov, Abdulla Avloniy, Fitrat, Cho'lpon va boshqa ko'plab ziyolilar millat taraqqiyoti uchun fidokorona xizmat qilganlar. Ularning asarlari, publitsistik faoliyati, yangi maktablar tashkil etish borasidagi tashabbuslari va pedagogik qarashlari hozirgi zamon ta'lim jarayoniga ham katta ahamiyat kasb etadi. Jumladan, Avloniyning "Turkiy guliston yoxud axloq" asari yoshlarni tarbiyalash, ularga milliy

va ma'naviy qadriyatlarni singdirish, zamonaviy bilimlar berish bo'yicha bebaho qo'llanma sifatida qadrlanadi. Behbudiyning "Padarkush" dramasi va uning publitsistik maqolalari esa o'quvchilarni vatanparvarlik, milliy uyg'onish va adolatparvarlik ruhida tarbiyalash uchun muhim manba hisoblanadi.

Bugungi kunda ta'lim jarayonida zamonaviy pedagogik usullardan foydalanish talab etiladi. Chunki an'anaviy usullar o'quvchilarni faqatgina tayyor bilimlarni qabul qiluvchi shaxs sifatida shakllantirsa, zamonaviy usullar esa ularni mustaqil fikrlovchi, tanqidiy yondashuvchi va ijodiy qobiliyatlarini namoyon qiluvchi shaxs darajasiga ko'taradi. Shuning uchun jadidlar faoliyatini o'rganishda interfaol metodlar, innovatsion texnologiyalar, muammoli ta'lim va loyihaviy faoliyat kabi usullarni qo'llash nihoyatda samarali bo'ladi.

Interfaol metodlar o'quvchilarning dars jarayonida faol ishtirok etishini ta'minlaydi. Masalan, jadidlar asarlaridan parchalarni muhokama qilish, rolli o'yinlar tashkil etish, tarixiy voqealarni sahnalashtirish o'quvchilarni ham bilim, ham tarbiya jihatdan boyitadi. Bunday yondashuv o'quvchilarda milliy o'zlikni anglash, tarixiy merosga hurmat va vatanparvarlik tuyg'ularini kuchaytiradi.

Muammoli ta'lim metodlari ham jadidlar faoliyatini o'rganishda keng imkoniyatlar yaratadi. O'qituvchi o'quvchilarga savol-topshiriqlar berish orqali ularni izlanishga undaydi. Masalan, "Nega jadidlar yangi usul maktablarini ochishga intildilar?", "Ularning faoliyati nega qarshiliklarga duch keldi?", "Bugungi ta'lim tizimida jadidlarning qaysi g'oyalari o'z aksini topmoqda?" kabi savollar muammoli vaziyat yaratadi va o'quvchilar mustaqil xulosa chiqarishga o'rganadi.

Shuningdek, loyihaviy faoliyat metodidan foydalanish ham samarali natijalar beradi. O'quvchilar guruhlariga bo'linib, jadidlar hayoti va ijodini o'rganish, ularning merosiga bag'ishlangan taqdimotlar tayyorlash, elektron resurslar yaratish orqali bilimlarni chuqurlashtiradilar. Bu jarayonda o'quvchilar hamkorlikda ishlash, ijodiy fikrlash va zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

Jadidlar faoliyatini o'rganishda tarixiy manbalardan foydalanish ham muhim ahamiyatga ega. O'quvchilarga jadidlarning asarlari, o'sha davr matbuoti, tarixiy hujjatlar va xotiralar asosida darslar o'tilsa, bilim yanada chuqurlashadi. Bunday yondashuv o'quvchilarni faqatgina tayyor ma'lumotni o'zlashtirish emas, balki mustaqil manba bilan ishlash, tahlil qilish va xulosa chiqarishga o'rgatadi.

Bugungi globalizatsiya davrida milliy qadriyatlarni asrab-avaylash, yoshlarni milliy g'oya va mafkura ruhida tarbiyalash alohida ahamiyat kasb etadi. Jadidlarning faoliyati esa aynan milliy uyg'onish g'oyalariga asoslangan bo'lib, ularning merosi orqali bugungi yosh avlodni ham milliy va ma'naviy jihatdan barkamol shaxs sifatida shakllantirish mumkin. Shu bois, zamonaviy ta'lim jarayonida jadidlar faoliyatini keng

o'rganish, ularning asarlarini o'quv dasturlariga kiritish, seminar va dars mashg'ulotlarida faol qo'llash dolzarb vazifadir.

Ta'lim samaradorligini oshirishda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari ham keng imkoniyatlar yaratadi. Jadidlarning hayoti va faoliyatiga oid ma'lumotlarni elektron platformalarda jamlash, interaktiv dars ishlanmalarini tayyorlash, virtual kutubxonalar yaratish o'quvchilarga yanada qulay sharoit tug'diradi. Masalan, multimedia taqdimotlari, onlayn testlar, interaktiv xaritalar yordamida o'quvchilar jadidlar faoliyati haqida kengroq tasavvurga ega bo'ladilar.

Shuningdek, integratsiyalashgan darslar tashkil etish ham samarali hisoblanadi. Tarix, adabiyot, pedagogika va ijtimoiy fanlarni o'zaro bog'lab o'tilsa, o'quvchilar jadidchilik harakatining ko'p qirrali ahamiyatini chuqurroq anglaydilar. Chunonchi, Cho'lponning adabiy asarlarini o'rganish adabiyot fanida amalga oshirilsa, uning ijtimoiy faoliyati tarix darsida tahlil qilinishi mumkin. Bunday integratsiya bilimlarni mustahkamlash va umumiy dunyoqarashni kengaytirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, Turkiston taraqqiyparvar jadidlarining faoliyati nafaqat tarixiy meros, balki bugungi ta'lim-tarbiya jarayonida ham dolzarb ahamiyat kasb etadi. Ularning ma'rifatparvarlik g'oyalari, zamonaviy ta'lim usullariga intilishi, milliy uyg'onish uchun qilgan xizmatlari bugungi kunda yoshlarni barkamol, vatanparvar va bilimli shaxs sifatida tarbiyalashda beqiyos manba hisoblanadi. Zamonaviy pedagogik metodlar, interfaol yondashuvlar, axborot texnologiyalari va innovatsion usullar orqali jadidlar faoliyatini o'rganish ta'lim samaradorligini oshirish, o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tanqidiy yondashuv, milliy g'urur va ma'naviy barkamollikni shakllantirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Jadval-1

Jadidlar faoliyatini o'rganishda qo'llaniladigan zamonaviy pedagogik usullar

Pedagogik usul	Qo'llash shakli	Kutiladigan natija
Interfaol metodlar	Munozara, rolli o'yin, guruhli ishlash	O'quvchilarda faollik, milliy o'zlikni anglash, ijtimoiy ko'nikmalar rivojlanadi
Muammoli ta'lim	Savol-topshiriqlar orqali muhokama	Mustaqil fikrlash, tanqidiy yondashuv, izlanish ko'nikmalari shakllanadi
Loyihaviy faoliyat	Guruhiy loyiha, taqdimot, ijodiy ishlar	Hamkorlikda ishlash, ijodiy yondashuv va mas'uliyatni his qilish kuchayadi
Axborot texnologiyalari	Multimedia taqdimot, elektron resurslar	Ta'lim samaradorligi oshadi, vizual va interaktiv yondashuv kuchayadi

Integratsiyalashgan darslar	Tarix, adabiyot, pedagogika fanlarini uyg'unlashtirish	Kompleks bilimlar beriladi, keng dunyoqarash va tahliliy fikrlash shakllanadi
-----------------------------	--	---

Sxema-1

Jadidlar faoliyatini o'rgatish jarayoni

Jadidlar merosi

Tarixiy manbalarni o'rganish

Interfaol metodlardan foydalanish

Muammoli vaziyatlarni tahlil qilish

Ijodiy loyihalar va taqdimotlar

O'quvchilarda mustaqil fikrlash + milliy g'urur

Tahlil

Yuqoridagi jadvaldan ko'rinib turibdiki, zamonaviy pedagogik usullarni jadidlar faoliyatini o'rgatishda qo'llash ta'lim jarayonini bir yoqlama emas, balki ko'p qirrali qiladi. Masalan, interfaol metodlar o'quvchilarni darsda faol qatnashishga undaydi va bilimni mustahkamlaydi. Muammoli ta'lim usullari esa o'quvchilarni mustaqil izlanishga va xulosa chiqarishga o'rgatadi. Loyihaviy faoliyat yoshlarning ijodkorligini rivojlantirsa, axborot texnologiyalari esa jarayonni zamonaviy talablar darajasiga olib chiqadi. Integratsiyalashgan darslar orqali esa jadidchilik harakati faqat tarixiy hodisa sifatida emas, balki adabiyot, pedagogika va ijtimoiy fanlar bilan uzviy bog'liq bilimlar manbai sifatida yoritiladi.

Sxemada keltirilgan bosqichlar esa jadidlar faoliyatini o'rganishning izchil jarayonini ifodalaydi. Avvalo, jadidlar merosi va tarixiy manbalar tahlil qilinadi. Keyingi bosqichda interfaol metodlar va muammoli ta'lim yordamida mavzu chuqur o'rganiladi. So'ng o'quvchilar loyihalar, taqdimotlar orqali o'z bilimlarini ijodiy shaklda namoyish etadilar. Yakunda o'quvchilarda mustaqil fikrlash, milliy o'zlikni anglash va vatanparvarlik tuyg'ulari shakllanadi.

Xulosa

Turkiston taraqqiyparvar jadidlarining faoliyati nafaqat tarixiy jarayon sifatida, balki bugungi ta'lim-tarbiya amaliyotida ham katta ahamiyat kasb etadi. Ularning millatni uyg'otish, ma'rifatparvarlik g'oyalarini yoyish, yangi usul maktablari orqali ta'limni isloh etishga bo'lgan sa'y-harakatlari o'z davri uchun ilg'or pedagogik qarashlar bo'lganini ko'rish mumkin. Jadidlarning ilm-ma'rifat, milliy g'urur va

vatanparvarlik haqidagi qarashlari bugungi kunda ham yosh avlodni barkamol shaxs sifatida tarbiyalashda dolzarbligini yo‘qotmagan.

Zamonaviy pedagogik metodlar — interfaol yondashuvlar, muammoli ta’lim, loyihaviy faoliyat, axborot texnologiyalari va integratsiyalashgan darslar orqali jadidlar faoliyatini o‘rgatish ta’lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Bu usullar o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, tanqidiy tahlil qilish, ijodiy yondashuv hamda milliy merosga hurmat tuyg‘ularini shakllantirishga yordam beradi.

Demak, jadidlar merosini o‘quv jarayoniga tatbiq etish nafaqat o‘tmish qadriyatlarini eslab qolish, balki zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan uyg‘unlashtirib, yoshlarni milliy va ma’naviy barkamollikka yetaklashda muhim poydevor bo‘lib xizmat qiladi. Shunday ekan, jadidlarning ilmiy va ma’rifiy merosini chuqur o‘rganish va uni zamonaviy ta’lim tizimiga tatbiq etish hozirgi pedagogik faoliyatning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

ADABIYOTLAR:

1. Abdirashidov, Z. Mahmudxo‘ja Behbudiy. Toshkent: Yoshlar nashriyot uyi, 2022.
2. Olim, O. Abdulla Avloniy (Jadidlar turkumi). Toshkent: Yoshlar nashriyot uyi, 2022.
3. Musurmanova, A.; Isaqilova, N.J.; Jumaniyozova, M.T.; Juinayev, A.Sh. Umumiy pedagogika (darslik). Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2020
4. Husanboyeva, Q.; Niyozmetova, R. Adabiyot o‘qitish metodikasi. Ikkinchi kitob (darslik). Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2022.